

CONEIXEMENTS, USOS I REPRESENTACIONS SOCIALS
DE LA LLENGUA CATALANA EL 2010 SEGONS LES DADES
DE *EL BARÒMETRE DE LA COMUNICACIÓ I LA CULTURA*.
PRIMERES ESTIMACIONS

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili
Xarxa CRUSCAT
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

És ben sabut que el divorci entre la llengua i la societat és un denominador comú de bona part dels paradigmes lingüístics del segle xx (i del que portem del XXI). Si més no, de les formulacions ortodoxes que ens van llegar lingüistes com Ferdinand de Saussure o Noam Chomsky, patrocïnadors de les escoles amb més predicament des que la lingüística tradicional va anar perdent protagonisme. Alhora, talment com un reflex del caràcter *asocial* de la lingüística moderna, Vila (2009a: 7) ens posa a l'aguait del desenvolupament *alingüe* de les disciplines socials. Una orientació ben sòlida en la tradició domèstica, malgrat la importància de les qüestions lingüístiques en l'àmbit territorial de la llengua catalana. Efectivament, la consideració lingüística de la societat roman (quasi) closa als departaments de filologia catalana i a les facultats d'educació de les nostres universitats. Al costat oposat, amb una mirada entre desconfiada i escèptica, sociòlegs, antropòlegs, politòlegs, economistes, etc. viuen (quasi) instal·lats en un *alingüisme* paralitzador per al progrés d'un àmbit del coneixement, el sociolingüístic, profundament interdisciplinari.

El mateix Vila (2009a: 7-8) exemplifica aquest curtcircuit a propòsit de la caracterització dels estudis sobre *demolingüística*. Un lament que descansa en la constatació de l'escassa autonomia que ha aconseguit aquest àmbit de treball, tot i la importància creixent de l'interès estadístic pels grups lingüístics arreu del món. Un interès que, a casa nostra, va començar a mostrar-se amb l'adveniment de la democràcia, a l'empara d'una etapa que obria la possibilitat de rescabalar la llengua catalana de la usurpació de funcions de què havia estat objecte en temps de dictadura. D'aquesta manera, l'anàlisi macrosociològica de la dimensió, l'estructura i la dinàmica dels grups lingüístics de l'espai

catalanòfon ha anat fent camí fins a assolir en temps recents un grau de reflexió teòrico-metodològica força interessant.

Diversos estudiosos s'han ocupat de caracteritzar l'evolució de les recerques demolingüístiques en la nostra tradició (recentment: Vila, 2009a; Torres, 2011). En tots els casos hi ha una coincidència generalitzada a l'hora de destacar els importants avenços experimentats. Així, des dels treballs pioners¹ fins a les recerques actuals es pot constatar un desenvolupament sostingut, sovint paral·lel al progrés de les ciències socials en general, que ha millorat substancialment la fiabilitat de les dades i l'anàlisi dels resultats. En aquest camí s'hi han anat incorporant les tècniques estadístiques i la metodologia sociològica de la recollida de dades, la sociolingüística general ens ha anat proveint d'una conceptualització més adequada i harmònica, s'ha arribat a un consens sobre les variables sociodemogràfiques més destacades a considerar, etc.

L'enquesta que ens disposem a analitzar de manera sumària s'incardina en una tradició que amb el pas del temps ha anat fent gruix. És objectiu de les línies que segueixen presentar-ne els grans paràmetres metodològics sobre els que recolza i les informacions més rellevants que se'n desprenen. El fet que les dades corresponguen a Catalunya ens ha portat a centrar les nostres consideracions en aquest territori de l'àmbit de la llengua catalana.

2. LA RECERCA DEMOLINGÜÍSTICA I LES DIFERENTS ORIENTACIONS DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A CATALUNYA

L'assoliment d'una certa capacitat de gestió política en les tres grans circumscripcions administratives de llengua catalana a l'Estat espanyol ha propiciat un context on les administracions autonòmiques impulsen la recerca demolingüística. Així mateix, la tutela estatal de la diversitat lingüística en el marc d'una constitució espanyola que la torna a fer visible malgrat el model asimètric amb què la gestiona també ha afavorit la realització d'exploracions demoscòpiques. Aquest patrocini de les administracions serà una de les constants en la realització d'uns estudis que haurien d'haver servit de base per a l'impuls d'una política reordenadora de les dinàmiques lingüístiques dels diferents territoris. Malauradament, ja amb una certa perspectiva avaluativa, l'anàlisi de la política lingüística portada a terme en alguns territoris de l'àmbit catalanòfon ens porta a constatar que la direccionalitat que ha pres, amb fluctuacions importants segons els lideratges que l'han patrocina, no ha estat especialment favorable a la subversió de l'estatus de minorització de la llengua històrica i territorial (Pradilla, 2011: 39-50).

Catalunya ha estat el territori que ha mostrat una actitud institucional més coherent i compromesa a l'hora de bastir un procés solvent de normalització lingüística de la llen-

1. Les primeres recerques sociolingüístiques de la nostra tradició foren la d'Antoni M. Badia i Margarit sobre la llengua dels barcelonins (Badia, 1969) i la de Joaquim Arnau, Humbert Boada i Marcelino Rodríguez sobre els usos lingüístics a Barcelona dels infants de 12 anys (Arnau i Boada, 1975).

gua catalana. Un procés on les dades sociolingüístiques que han arribat des de diferents instruments estadístics han estat especialment rellevants a l'hora de redirigir-lo. D'una manera forçosament esquemàtica podríem dir que la dècada dels vuitanta del segle passat va atendre especialment la bilingüïtzació de la població. L'extensió dels coneixements lingüístics a tota la població era un requeriment imprescindible per abordar la promoció d'uns usos favorables a la llengua catalana. Constatats uns avenços considerables en l'apartat de les competències, en la dècada dels noranta l'extensió dels usos va substituir la nuclearitat de la política lingüística catalana. Així, la potenciació dels usos vinculats a les institucions (administració, ensenyament, mitjans de comunicació de titularitat autonòmica, món socioeconòmic, etc.) va centralitzar una acció normalitzadora que partia de la idea, importada de la tradició sociolingüística quebequesa, segons la qual la presència majoritària del català en la comunicació formal retroalimentaria el seu ús en la col·loquialitat. El nou mil·lenni, a redós de la identificació d'una crisi en els usos vinculats a la privacitat, impulsarà una nova orientació, ara protagonitzada per la comunicació col·loquial. L'objectiu més destacat és fer de la llengua catalana el codi intergrupat de cohesió social en un context cada cop més multilingüe.

Com s'ha dit, les dades demolingüístiques, imprescindibles en l'etapa d'avaluació de tot procés de planificació lingüística coherent, han orientat permanentment el rumb de la política lingüística a Catalunya. Aquestes dades han arribat des de censos i padrons, enquestes sociolingüístiques i enquestes generals amb informació sociolingüística. Així, l'etapa planificadora centrada essencialment en els coneixements lingüístics ha pouat, sobretot, en una sèrie temporal de censos en l'anàlisi dels quals hi ha tingut un paper decisiu Modest Reixach (1985, 1990, 1997). També van ser d'especial utilitat les enquestes generals amb informació sociolingüística del Centro de Investigaciones Sociológicas i les de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, que han proporcionat dades longitudinals que es remunten a l'actualitat. I, pel que fa a enquestes específicament sociolingüístiques, és d'obligada citació la primera enquesta patrocinada per la Generalitat de Catalunya (DGPL, 1984), feta a la conurbació barcelonina l'any 1983.

La dècada dels noranta, amb l'horitzó normalitzador d'incidir en l'ús lingüístic, les informacions dels censos es van revelar com a insuficients. En aquest període, l'àrea barcelonina serà objecte d'especial atenció des de la sèrie d'enquestes impulsades per l'IERMB (1990, 1995, 2000). D'altra banda, és important ressenyar un altre sonatge institucional realitzat a Catalunya l'any 1997 (DGPL, 1998). Aquesta enquesta, que ha romàs inèdita, és a la base de la nova orientació sociolingüística que s'adoptarà amb l'arribada del nou mil·lenni.

Efectivament, la darrera etapa posarà damunt de la taula algunes variables l'impacte de les quals fins ara només s'havia insinuat. El nou context s'inaugura, doncs, amb l'aparició de nous factors percebuts com a potencialment perillosos. En destaquen sobre manera, l'alteració ecolingüística de la globalització —amb un impacte creixent de les tecnologies de la informació i de la comunicació— i els efectes demolingüístics de les noves migracions. La preocupació que ha generat la incertesa de la nova conjuntura ha estat determinant a l'hora de reubicar la percepció de vitalitat de la llengua catalana sota coordenades realistes. Convé aclarir, però, que el nou discurs adoptat pel poder autonò-

mic, centrat ara en els usos interpersonals privats, s'ha anat covant des d'un sector de la sociolingüística catalana que, un cop identificada empíricament la precarietat del català en la col·loquialitat comunicativa, va alertar sobre la necessitat de modificar el rumb de la normalització lingüística. En aquest sentit, les Jornades sobre l'ús interpersonal, organitzades pel Grup Català de Sociolingüística (actualment Societat Catalana de Sociolingüística) el novembre de 2001 a Barcelona, van ser una fita referencial de primer ordre.²

Molt vinculat a la reflexió suscitada pels resultats de les jornades referenciades, l'octubre de 2002 la Comissió de Demolingüística de la institució organitzadora, juntament amb la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, van acordar encetar un procés de revisió metodològica que abocaria en la realització d'enquestes territorialitzades en tot l'àmbit lingüístic entre els anys 2003 i 2004. Amb l'establiment de qüestionaris comuns, però adaptats a les especificitats sociolingüístiques de cada zona, s'iniciava un projecte que culminaria uns anys més tard amb la publicació del llibre *Llengua i societat als territoris de parla catalana* (Querol (coord.), 2007).³ L'arribada a bon port del projecte EUL (enquestes sobre usos lingüístics) defineix un veritable punt d'inflexió en la demolingüística catalana, tant pel que fa a la consideració de la totalitat de la comunitat lingüística com al desenvolupament teòric i metodològic de l'instrument estadístic. D'altra banda, la reflexió impulsada des de la Xarxa CRUSCAT-IEC sobre aspectes conceptuals i de mètode a propòsit de la primera onada de recerques EUL ha donat lloc a una nova revisió, que es veurà reflectida en la segona sèrie d'enquestes.⁴ Malauradament, el projecte només ha tingut continuïtat a Catalunya, on l'any 2008 (EULP08) s'ha realitzat l'Enquesta sobre els Usos Lingüístics de la Població 2008. L'anàlisi de les dades obtingudes permetrà un primer estudi longitudinal amb les obtingudes l'any 2003 (Torres (coord.), 2005).⁵

En un context d'avenços sostinguts des de la recuperació de les llibertats democràtiques, l'any 2010 s'han presentat els primers resultats d'una nova eina d'observació empírica del comportament lingüístic de la població. Ens referim al Baròmetre de la comunicació i la cultura, un instrument que mesura i analitza les audiències dels mitjans de comunicació i el consum cultural dels territoris de parla catalana. Així, des de la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans, en el marc d'un conveni entre l'esmentada institució i FUNDACC (Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura), s'han avaluat els resultats corresponents a Catalunya. En aquest sentit, convé advertir que si bé

2. Les aportacions es poden consultar en la revista *Treballs de Sociolingüística*, 17 (2003).

3. La primera anàlisi de conjunt sobre competències, usos i representacions socials de la comunitat lingüística catalana ha comptat amb les dades de sis enquestes realitzades sota el guiatge metodològic suara apuntat i realitzades a l'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya del Nord, la Franja i Illes Balears. Del País Valencià, tot i algunes discrepàncies metodològiques, s'han aprofitat les dades provinents d'AVL-04.

4. Remeto el lector interessat a la publicació resultant de la realització el 2006 de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT (Vila (coord.), 2009).

5. En concloure la redacció d'aquest article, l'anàlisi completa de les dades de l'EULP08 encara no ha vist la llum. Tanmateix, hom trobarà una presentació sintètica dels principals resultats a http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Dades_territori_poblacio/Altres/Arxius/EULP08_PresentResultats.pdf

en les primeres onades (anys 2007 i 2008), les enquestes es van fer a Catalunya, País Valencià i Illes Balears, l'any 2010 ja no ens ofereixen dades valencianes.

Una de les principals novetats que aporta la nova font d'informació sociolingüística és que es tracta d'una iniciativa privada. L'origen cal cercar-lo en la creació l'any 2002 de la Fundació ESCACC (Espai Català de Cultura i de Comunicació). Aquesta entitat fou creada amb l'objectiu de potenciar la creació d'una indústria cultural catalana sòlida a partir de la vertebració d'un espai de comunicació segmentat per una dinàmica autònoma tremendament autista. Una nova fundació, l'esmentada FUNDACC, des de l'any 2005 s'encarregaria de l'impuls del Baròmetre, un projecte que havia de proporcionar informacions determinants a l'hora de definir estratègies comercials i polítiques efectives en els àmbits de la comunicació i de la cultura autòctona. Amb la consolidació del projecte, Josep Gifreu (Gifreu, 14 de desembre de 2006, *tribuna.cat*) sentenciava «Per primer cop disposarem d'una mirada científica pròpia, una radiografia permanent del país sobre la nostra realitat lingüística, cultural i comunicativa.»

En els apartats que segueixen esbossarem els principals resultats que es desprenen de l'anàlisi de les respostes a les preguntes sociolingüístiques del qüestionari.

3. EL BARÒMETRE DE LA COMUNICACIÓ I LA CULTURA: UNA NOVA EINA PER A L'AVALUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA

3.1. CARACTERÍSTIQUES TÈCNiques DE L'ENQUESTA

— Tipus d'estudi

Estudi multimèdia d'audiències i consums culturals (estudia el consum de diaris, revistes, ràdio, televisió, medi exterior, Internet, telefonia, llibres, cinema, videojocs, música, concerts, espectacles i exposicions)

— Metodologia

TAPI (Tablet PC Assisted Personal Interviewing (entrevistes personals realitzades a la llar habitual amb Tablet PC)

— Disseny mostral

Univers: població de 14 i més anys (6.421.000 individus)

Àmbit geogràfic: Catalunya

Mostra: 30.887 individus

Tipus de mostreig: aleatori polietàpic estratificat, aplicat a cada submostra territorial, amb precisió estadística comarcal

— Treball de camp

Equip de camp propi, amb entrevistadors professionals residents a la zona assignada, bilingües i amb dedicació exclusiva al Baròmetre

Treball de camp continu i ininterromput (els set dies de la setmana al llarg de tot l'any)

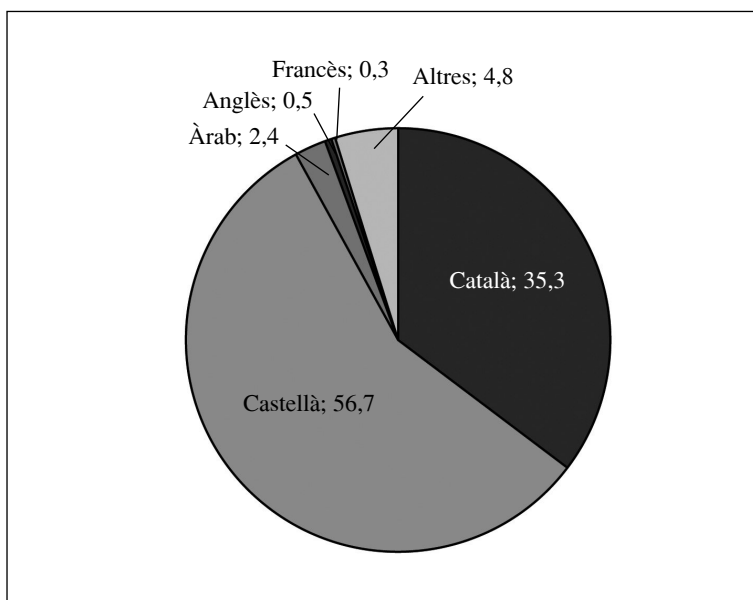
Període: any 2010 (de gener a desembre de 2010)

3.2. LA BASE DEMOLINGÜÍSTICA: LLENGUA INICIAL I LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ

L'estructura de la població a Catalunya segons la *llengua inicial*, això és, la llengua apresada a la llar, presenta un grup, el castellanoparlant, que aglutina més de la meitat de la població (56,7%). El grup històric, el catalanoparlant, supera lleugerament el terç de la població (35,3%). I, finalment, el grup que acull l'extraordinària amalgama de parlants d'altres llengües mostra un percentatge del 7,6% (Gràfic 1).

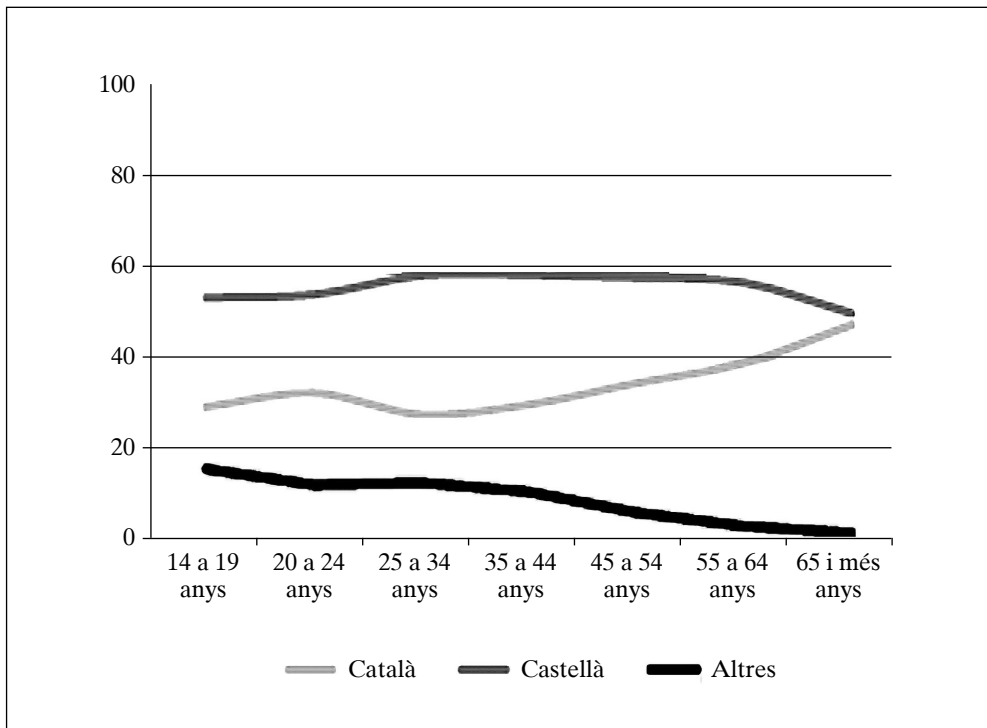
Com és sabut, la minorització percentual del grup lingüístic autòcton s'explica per l'alteració demolingüística de les migracions històriques i recents. Les històriques, especialment intenses entre els anys 1950-1970, van aportar un contingent molt important de persones, majoritàriament castellanoparlants. Les recents, en augment sostingut des de mitjan dècada dels noranta del segle passat, han diversificat extraordinàriament l'ecosistema comunicatiu a Catalunya amb un horitzó de tres-centes llengües. Val a dir, tanmateix, que el mosaic lingüístic que ens han fornit les noves migracions presenta grups força desequilibrats quant a l'aportació de parlants: l'arabòfon seria el més destacat; el castellanoparlant, també de gran pes, té força rellevància perquè és decisiu en l'augment del diferencial demolingüístic amb el grup catalanoparlant que ja van impulsar les migracions històriques.

GRÀFIC 1. Llengua inicial (distribució en % sobre el total de la població)

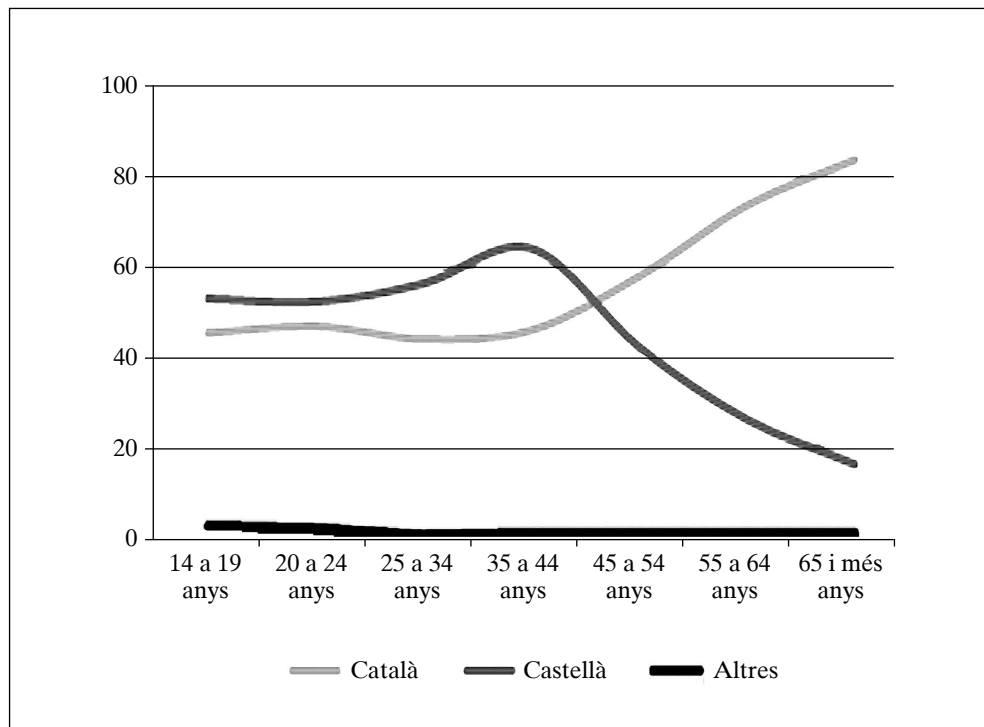

Si avaluem la distribució de la llengua inicial en funció de l'edat, ens adonarem que la llengua catalana, que a principis de segle xx era clarament majoritària, anirà perdent força percentual a favor de la llengua castellana en funció de l'edat de la població. Així, l'equilibri que es constata entre la població catalana de 65 anys i més es va trencant a mesura que davallam en l'edat com a resultat de l'alteració demolingüística de les migracions històriques. L'impacte lingüístic de les noves migracions (descomptant el grup castellanoparlant), que concentren els seus efectius en els grups de joves i adults en edat laboral, té en el 15,5% de la població de 14 a 19 anys el valor més elevat (Gràfic 2). D'altra banda, si considerem únicament la llengua inicial segons l'edat de la població nascuda a Catalunya, comprovarem que la preeminència del grup castellanoparlant es fa clarament visible en els nascuts entre els anys 1964 i 1975 (Gràfic 3).

GRÀFIC 2. Llengua inicial per edat

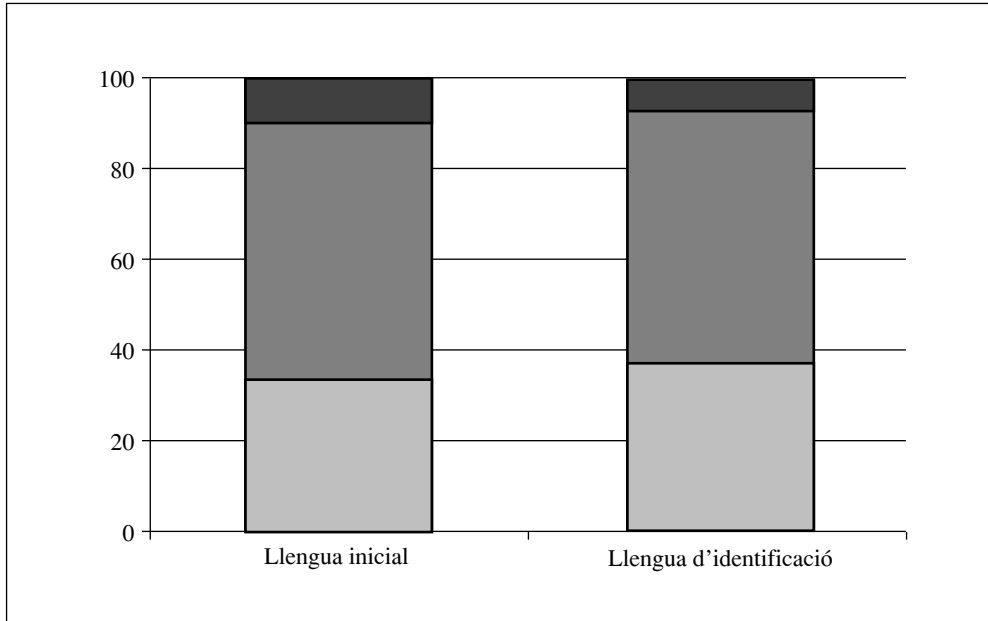
GRÀFIC 3. Llengua inicial dels nascuts a Catalunya per edat

El contrast entre els percentatges de llengua inicial i de *llengua d'identificació* és determinant en la caracterització de l'evolució de la llengua principal de l'individu en la seua trajectòria vital. Entenem com a llengua d'identificació la que l'individu considera com la *seua* llengua en el moment de contestar l'enquesta.⁶ La llengua d'identificació ens aporta una informació cabdal vinculada a la identitat lingüística, a la representació de la llengua en definitiva. I esdevé un dels indicadors més objectius de la capacitat d'atracció o de retracció d'una varietat lingüística.

6. En aquest sentit, és important destacar que en el cas del Baròmetre no es considera la possibilitat de donar una resposta bilingüe a totes dues variables, fet que pot ocasionar dissonàncies interpretatives en relació amb les dades de les enquestes EUL.

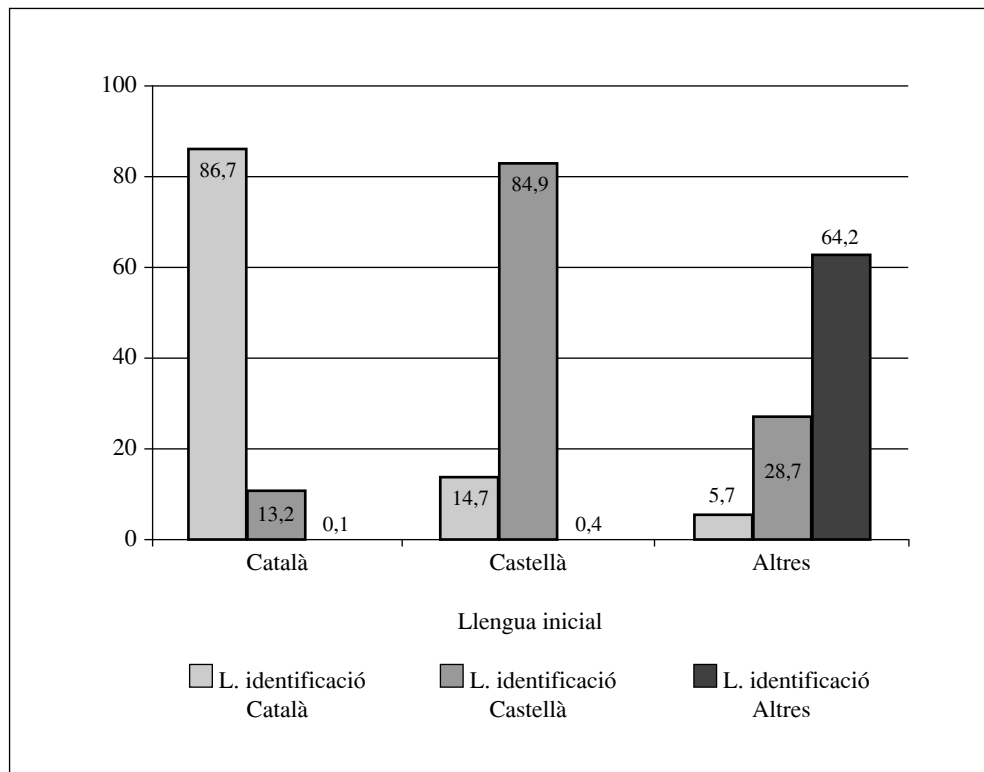
GRÀFIC 4. Relació entre llengua inicial i llengua d'identificació

La relació entre la llengua inicial i la llengua d'identificació queda palesa en el gràfic 4. S'hi observa com els catalanòfons identitaris (llengua d'identificació catalana) superen en 4,1 punts als catalanoparlants inicials (llengua inicial catalana), mentre que els castellanòfons identitaris (llengua d'identificació castellana) mostren 1,6 punts menys que els castellanoparlants inicials (llengua inicial castellana). Així, mentre el diferencial entre catalanoparlants i castellanoparlants inicials és de 21,2 punts, el contrast entre els grups identitaris s'ha reduït a 15,7 punts. Al seu torn, els parlants inicials d'altres llengües també presenten un diferencial negatiu de 2,6 punts pel que fa a la llengua d'identificació.

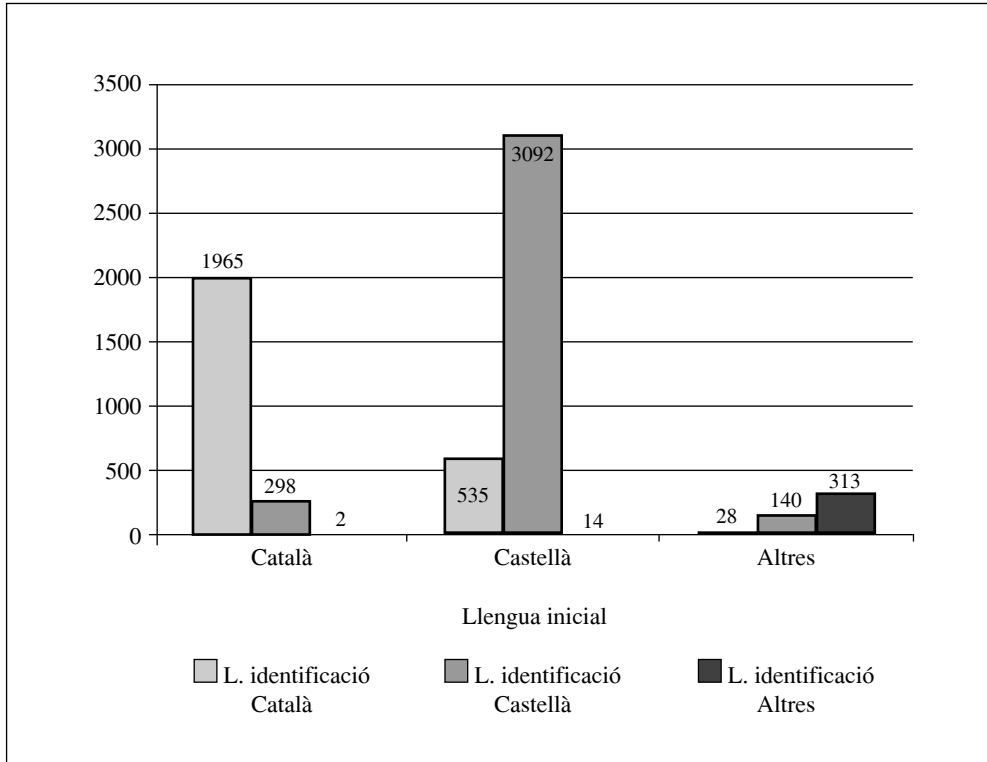
El creuament d'aquestes dues variables (Gràfic 5) dóna compte del capteniment dels grups de llengua inicial catalana i castellana a l'hora de definir la seua llengua d'identificació. Així, s'hi observa com tots dos presenten un comportament semblant, molt equilibrat percentualment, tant pel que fa a la consolidació del grup (86,7% català i 84,9% castellà) com a l'intercanvi d'individus (13,2% canvien al castellà i 14,7% canvien al català). Quant als individus d'altres llengües inicials, el transvasament cap al castellà com a llengua d'identificació és substancialment superior (28,7%) que cap al català (5,7%).

GRÀFIC 5. Llengua d'identificació segons llengua inicial

L'equilibri percentual en la mobilitat dels dos grans grups lingüístics sembla estar en contradicció amb la reducció del diferencial que mostren els percentatges de llengua d'identificació a què hem alludit. Tanmateix, aquesta darrera tendència sociolingüística s'observa diàfanament quan prenem en consideració els valors absoluts de les dades. El gràfic 6 visualitza els fluxos de població de llengua inicial a llengua d'identificació. El català, amb 2.265.000 de parlants inicials, perd uns 300.000 efectius que s'incorporen de manera quasi absoluta al grup de llengua d'identificació castellana. Alhora, el castellà, amb 3.642.000 parlants inicials, compensa la pèrdua apuntada amb un transvasament de 535.000 efectius cap al grup de llengua d'identificació catalana. Val a dir que el castellà veu paliada aquesta minva en la identificació lingüística amb la incorporació de 140.000 individus provinents d'altres grups lingüístics. El balanç, doncs, és favorable a la llengua catalana, que es mostra com una llengua que manté una certa capacitat d'atracció.

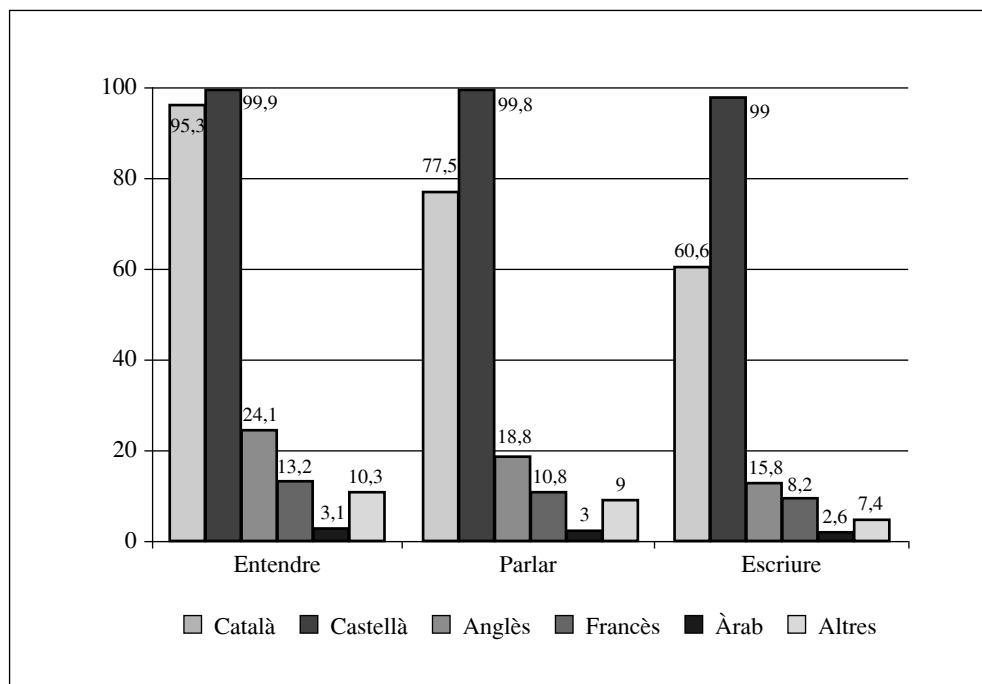
GRÀFIC 6. Fluxos entre llengua inicial i llengua d'identificació
 Nombres absoluts (en milers) sobre el total de cada llengua inicial que van parlar

3.3. EL CONEIXEMENT DE LES LLENGÜES

L'enquesta del Baròmetre ens proporciona informació sobre diferents habilitats lingüístiques (entendre, parlar i escriure). L'obtenim a partir de dades declarades en preguntes de tipus dicotòmic, això és, que només preveuen una resposta positiva o negativa (*sí o no*). Arribats en aquest punt, és important destacar que en la nostra tradició sociolingüística cada cop es tendeix a relativitzar més el valor de les dades obtingudes mitjançant aquest mètode. En aquest sentit, les enquestes EUL han proporcionat una interpretació més matisada i rigorosa de la competència lingüística, tot recorrent a una autoavaluació escalar: ens referim a l'autoassignació d'una puntuació del 0 al 10 (del 0 al 20 a la Catalunya del Nord). Ara no és el moment d'entretenir-nos en aquesta qüestió, però deixarem dit que l'estudi comparatiu de tots dos procediments metodològics ha conclòs que el mesurament escalar ofereix uns resultats sensiblement més baixos que el dicotòmic (Vila, 2009b).

GRÀFIC 7. Competències lingüístiques

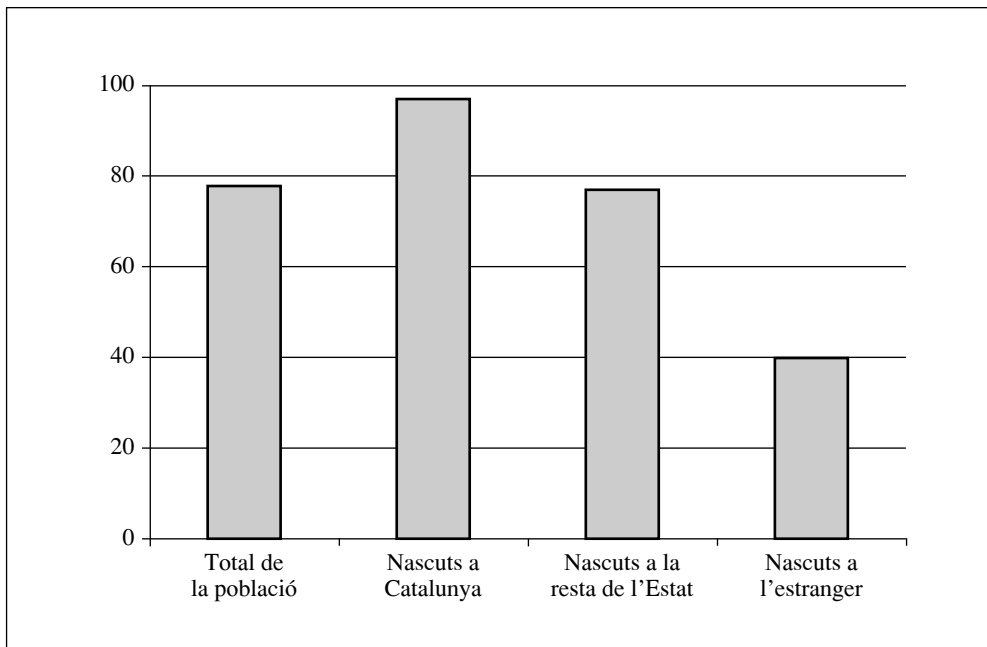
El gràfic 7 ens mostra els percentatges de població que declaren dominar les habilitats abans esmentades. Destaca sobre manera el fet que el domini de la llengua castellana és quasi universal en totes les seues habilitats. De les llengües que ens han arribat amb les noves migracions s'ha singularitzat l'àrab, els parlants del qual suposarien un 3% de la població. Pel que fa a les llengües que es difonen des de l'ensenyament, el francès, majoritari a l'escola fa una trentena d'anys, s'ha vist superat clarament per l'anglès, una llengua que, amb prop d'una cinquena part de la població catalana que declara saber-lo parlar, amb tota probabilitat creixerà de manera sostinguda en el temps.

Quant a les habilitats competencials en llengua catalana, la capacitat d'entendre-la presenta uns resultats tendents a la universalització. Des d'un punt de vista diacrònic, sembla que s'hauria aturat la tendència a una davallada percentual lleu detectada en les enquestes EUL (EULC03 96,5%, EULP08 94,6%).

Més de tres quartes parts de la població declara saber-la parlar (77,5%). Aquesta dada ens ofereix diverses lectures. La positiva arribaria amb la correlació amb la llengua inicial: més de la meitat de la població que declara saber-la parlar no la té com a llengua inicial (35,3%). La negativa destacaria una incompetència que afectaria quasi a un de cada quatre individus que viuen a Catalunya. Els resultats de l'habilitat de parla corroboren una davallada sostinguda, ja detectada en les enquestes EUL (EULC03 81,6%,

EULP08 78,3%). D'altra banda, segons ens indica el gràfic 8, l'habilitat de parlar català està fortament vinculada al lloc de naixement de l'individu. En aquest sentit, les dues bosses de parlants, molt semblants en xifres absolutes, que es declaren incompetents a l'hora de parlar la llengua catalana s'han de cercar en els individus nats fora de Catalunya. *Grosso modo* podríem dir que el grup de nascuts a la resta de l'Estat que no sap parlar català (43%) prové, en el seu gruix, de les migracions històriques del segle passat, mentre que en el cas dels nascuts a l'estranger (60,2%) la immensa majoria formen part de les noves migracions.

GRÀFIC 8. Competències lingüístiques: l'habilitat de parlar en català

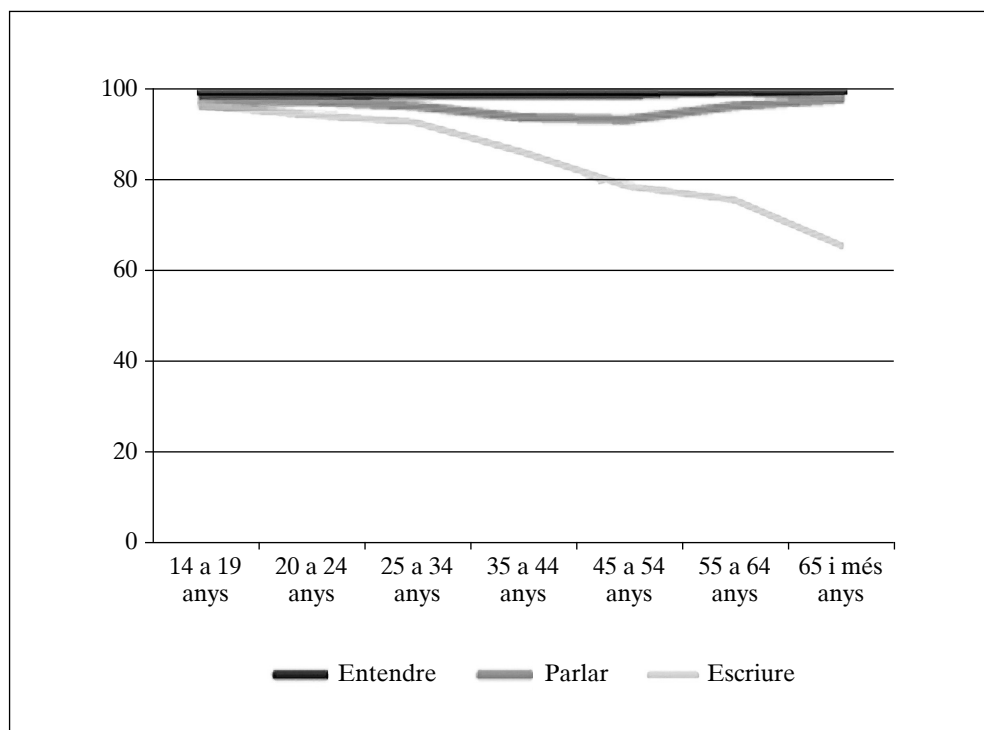

Finalment, l'habilitat d'escriure, fortament vinculada a l'accés de la llengua catalana a l'ensenyament, continua sent la més deficitària i la que presenta un recorregut de millora més important. Malgrat haver experimentat uns avenços importants a mesura que van avançant les generacions que passen pel sistema educatiu, més d'una de cada tres persones (39,4%) es declara incompetent a l'hora d'escriure en català.

Comptat i debatut, hom pot afirmar sense risc d'equivocar-se que l'increment dels valors competencials s'ha d'associar a unes polítiques lingüístiques especialment actives a l'hora de millorar el coneixement de la llengua històrica i territorial. L'estancament o fins i tot la reculada lleu d'alguna d'aquestes habilitats troba una justificació versemblant en l'impacte demolingüístic de les noves migracions. Tanmateix, estroncats els fluxos migratoris contemporanis, si la capacitat d'atracció de la llengua catalana continua acti-

vada, és raonable pensar que les dades competencials aniran millorant. A propòsit d'això, el gràfic 9 mostra diàfanament com a mesura que anem davallant en l'edat dels nats a Catalunya les habilitats comunicatives es van compactant a l'alça.

GRÀFIC 9. Competències en català dels nascuts a Catalunya per edat

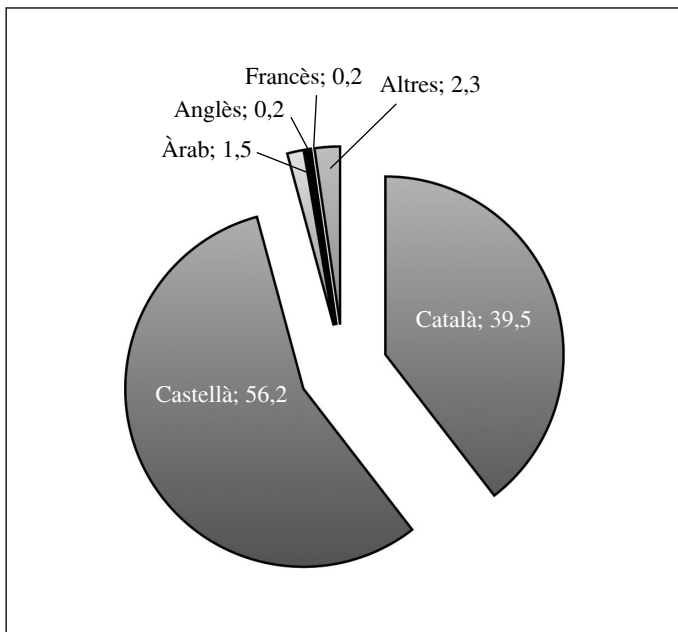
3.4. L'ÚS DE LES LLENGÜES

L'ús lingüístic és una de les dimensions sociolingüístiques que més atenció ha suscitat en les darreres etapes de la política i la planificació lingüística a Catalunya i, tal com s'ha dit en l'apartat anterior, el seu estudi en el marc de les enquestes sociolingüístiques ha estat una de les novetats més celebrades de la recerca demolingüística. Val a dir que l'atenció que hi dedica el qüestionari del Baròmetre no és tan exhaustiva com la de les enquestes EUL. Tanmateix, les informacions que ens forneix, des d'una interpretació crítica, poden ser molt interessants.

El qüestionari del Baròmetre aborda aquesta qüestió, d'una banda, amb una pregunta de síntesi dels usos sobre la *llengua habitual* i, de l'altra, amb un conjunt de preguntes sobre l'ús en àmbits diversos (*a casa, amb els amics, amb els veïns, a la feina i en els estudis*). Pel que fa a la llengua habitual, els percentatges que ens proporciona han de ser

considerats amb molta cautela. No en va la bondat d'aquesta pregunta ja fou qüestionada en l'anàlisi de les dades de l'EULC03. Així, el fet que els resultats fossen tan propers als de la llengua d'identificació va provocar la seua exclusió de l'anàlisi de l'EULC03 i de l'EULAND04 (Fabà, 2005 i 2006).⁷ Al fons d'aquesta impugnació hi plana la idea que la resposta a la pregunta més que donar compte de la pràctica lingüística, ens remet a una caracterització identitària, al voltant de la identificació lingüística especialment dels catalanoparlants.

GRÀFIC 10. Llengua habitual

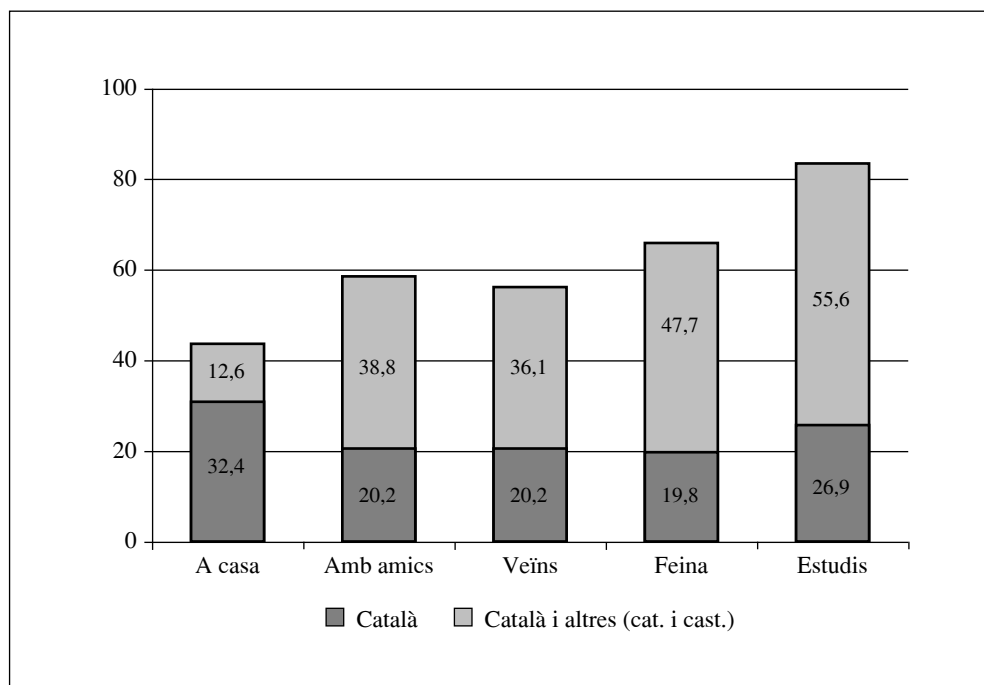
Els resultats que ofereix la pregunta sobre la llengua habitual es visualitzen en el gràfic 10. Novament, la correspondència amb els resultats de la llengua d'identificació és patent. Així, en el cas de la llengua catalana estan per damunt dels percentatges de la llengua inicial (L. habitual 39,5%-L. inicial 35,3%) i en relació amb la llengua inicial castellana hi estan lleugerament per sota (L. habitual 56,2%-L. identificació 56,7%).

El gràfic 11 ens presenta una anàlisi més matisada de la diversitat de contextos en què s'utilitzen les llengües. Els àmbits proposats poden ser interpretats com una mena de contínuum de formalitat. Si acceptem la hipòtesi segons la qual els usos exclusius del català ho són menys que els del castellà, dit d'una altra manera, si convenim en el fet que l'ús exclusiu declarat del català va acompanyat sovint de l'ús del castellà, trobarem una

7. Una revisió crítica del concepte es pot trobar a Vila, 2009c.

explicació conjunta de l'ús exclusiu del català (més aviat predominant) i de l'ús compartit amb alguna altra llengua.⁸ Així, descansant en una base demolingüística minoritària, els usos on intervé la llengua catalana mostren els pitjors resultats en l'àmbit domèstic. En les xarxes socials més pròximes (*amb els amics* i *amb els veïns*), mediatitzada per unes normes d'ús lingüístic desfavorables en la comunicació intergrupala (norma d'adaptació al castellà), l'augment que es constata en relació amb la llar va associat a un predomini clar d'un comportament comunicatiu bilingüe. I, finalment, els àmbits on els guanys de la llengua catalana, sola o acompanyada, mostren una magnitud destacada són el laboral i, sobretot, l'educatiu. L'ús predominant o combinat de la llengua catalana, tal com acabem de comprovar, es mostra sensible a la formalitat comunicativa del context. Hauríem de concloure, per tant, que la intervenció planificadora institucional en aquest darrers àmbits ha tingut uns efectes importants en la distribució dels usos lingüístics.

GRÀFIC 11. Llengua inicial per edat

8. A propòsit de l'extraordinària semblança entre els resultats de la llengua habitual i la llengua d'identificació, Vila (2009c: 46) ens descriu una situació que considera paradoxal: «d'una banda, sembla que els usuaris habituals del català parlen més l'altra llengua oficial del que ho fan els usuaris habituals del castellà; i, de l'altra, els parlants inicials de català diuen que aquesta és la llengua habitual pràcticament sempre, mentre que una bona part dels castellanoparlants declaren passar-se al català o al bilingüisme habitual».

4. CONCLUSIONS

La recerca sociolingüística en l'àmbit de la llengua catalana té en la demolingüística un vèrtex de treball força reeixit. Des de les primeres recerques fins a les actuals, hom pot constatar una millora, quantitativa i qualitativa, substancial. Així, aquest àmbit d'estudi, encara tutelat majoritàriament des de les administracions, ofereix una riquesa analítica que contribueix a la conciliació entre l'aprehensió de la situació real i la que ens mostren les dades declarades obtingudes per les diferents operacions demoscòpiques. En aquesta progressió hi han tingut molt a veure institucions sociolingüístiques independents, com la Societat Catalana de Sociolingüística i la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans. Les aportacions d'aquests col·lectius professionals vinculats al món de la sociolingüística han estat decisives en el canvi d'objectius i en la reflexió teoricometodològica. La recerca domèstica, tradicionalment poc ambiciosa en relació amb el desenvolupament conceptual dels models emprats, ha fet un pas endavant els resultats del qual ja podem entrellucar.

El Baròmetre de la comunicació i la cultura ens ofereix una nova eina demoscòpica per donar compte dels comportaments lingüístics de la població. Malauradament, la intenció inicial de tractar el nucli dur de l'àmbit lingüístic catalanòfon (Catalunya, País Valencià i Illes Balears), sembla que haurà de replantejar-se. De moment, haurem de conformar-nos amb les dades de Catalunya, motiu de l'aproximació sumària que ens ha ofert aquest treball. Aquesta nova orientació ens mostra una de les febleses de les iniciatives privades, especialment sensibles als problemes financers en uns moments econòmicament força complexos. L'altra cara de la moneda és la independència interpretativa que possibilita el fet de comptar amb dades alienes a la demoscòpia institucional.

Metodològicament, el Baròmetre constitueix una enquesta amb un grau elevadíssim de significació estadística. Amb més de 30.000 individus enquestats, multiplica gairebé per cinc les mides de les mostres més generoses. Aquest fet, a banda de garantir la significació dels resultats, en permet una anàlisi fins al nivell comarcal. Tanmateix, el fet que no es tracte d'una enquesta estrictament sociolingüística ha anat en detriment de la incorporació de tot un seguit de millores teoricometodològiques que les darreres enquestes EUL han consolidat (tractament escalar de les competències, relativització de la pregunta sobre la llengua habitual, etc.). Així i tot, els resultats ens permeten avançar en la validació d'unes tendències ja apuntades per la recerca a l'abast.

El caràcter sintètic amb què s'han presentat les primeres estimacions de la nostra anàlisi, ens estalviarà tornar-nos-hi a referir. Si de cas, deixarem dit que, malgrat l'allau migratòria que ha acollit la nostra societat, la llengua catalana continua mantenint un grau d'atracció suficient perquè la seua viabilitat comunicativa en el món contemporani estiga garantida. Aquesta atracció té en els resultats de la llengua d'identificació un indicador de primera magnitud. Quant a les competències lingüístiques, l'habilitat de parla ha de centrar la nostra atenció. La millora d'aquest coneixement ha de ser un objectiu destacat. En relació amb els usos, entenem que el focus d'atenció ha de continuar en els usos interpersonals vinculats a la privacitat. L'avenç de la llengua catalana en aquests contextos, ara mateix especialment deficitaris, tindrà un paper decisiu a l'hora d'establir la dinàmica intergrup al d'un ecosistema en negociació comunicativa permanent.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARNAU, Joaquim / BOADA, Humbert (1975): «Datos para un conocimiento del bilingüismo escolar en el municipio de Barcelona», dins *Bilingüismo y Educación en Cataluña*. Barcelona: ICE de la Universidad de Barcelona, Ed. Teide, p. 19-45.
- BADIA I MARGARIT, A. M. (1969): *La llengua dels barcelonins*, vol. I: *L'enquesta. La llengua i els seus condicionaments*. Barcelona: Edicions 62.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1984): *Les expectatives d'ús, actituds i necessitats lingüístiques entre la població adulta de l'aglomeració urbana barcelonina*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- (1998): *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys. Informe i resum*. Barcelona: Generalitat de Catalunya [estudi inèdit].
- GRUP CATALÀ DE SOCIOLINGÜÍSTICA (2003): *L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes, Treballs de Sociolingüística Catalana, 17*. Benicarló: Onada Edicions.
- FABÀ, Albert (2005): «Usos lingüístics i grups identitaris. Preferències i opinions lingüístiques», dins TORRES, Joaquim (coord.) / VILA I MORENO, F. Xavier / FABÀ, Albert / BRETXA I RIERA, Vanessa / PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2005), p. 171-212.
- (2006) «Usos lingüístics i grups identitaris. Opinions lingüístiques», dins TORRES, Joaquim (coord.) / VILA I MORENO, F. Xavier / FABÀ, Albert / BRETXA I RIERA, Vanessa / PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2006): *Enquesta sobre els usos lingüístics a Andorra 2004. Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI. Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p.161-182.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2011): «La Catalanofonia. A Community in Search of Linguistic Normality», dins BOIX, Emili / STRUBELL, Miquel (coords.) *Democratic Policies for Language Revitalisation: the Case of Catalan*. Palgrave MacMillan, p.17-56.
- QUEROL, Ernest (coord.) / CHessa, Enrico / SOROLLA, Natxo / TORRES I PLA, Joaquim / VILLAVERDE, Joan-Albert (2007): *Llengua i societat als territoris de llengua catalana a l'inici del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- REIXACH, Modest (1990): *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades lingüístiques del padró del 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- TORRES, Joaquim (1977): «Les enquestes sociolingüístiques catalanes», *Treballs de Sociolingüística Catalana, 1*. València: Eliseu Climent editor, p. 137-146.
- (1988): «Les enquestes sociolingüístiques catalanes del 1974 al 1984», *Treballs de Sociolingüística Catalana, 7*. València: Eliseu Climent editor, p. 57-78.
- TORRES, Joaquim (2011) (en premsa): «La demolingüística en els territoris de llengua catalana», *Treballs de Sociolingüística Catalana, 21*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- TORRES, Joaquim (coord.) / VILA I MORENO, F. Xavier / FABÀ, Albert / BRETXA I RIERA, Vanessa / PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2005): *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

- VILA I MORENO, F. Xavier (2009a): «Apunts sobre la recerca demolingüística en el domini català», dins VILA I MORENO, F. Xavier (coord.), p. 7-14.
- (2009b): «La pregunta sobre la llengua habitual en les enquestes d'ús lingüístic 2003-2004: dubtes sobre la seva validesa», dins VILA I MORENO, F. Xavier (coord.), p. 41-52.
- (2009c): «Pot mesurar-se millor el coneixement declarat del català?», dins VILA I MORENO, F. Xavier (coord.), p. 53-61.
- VILA I MORENO, F. Xavier (coord.) (2009): *Estudis de demolingüística. Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Xarxa CRUSCAT, 5.